

MEVLÂNA MÜZESİNDE BULUNAN MEVLEVİLERE ATFEDİLEN GİYSİLERİN MODEL VE KESİM TEKNİKLERİ AÇISINDA İNCELENMESİ

Öğr. Gör. Arife Aktaş

*Süleyman Demirel Üniversitesi Yalvaç Teknik Bilimler Meslek Yüksek Okulu Giyim Üretim
Teknolojisi Bölümü*

ÖZET

Araştırmanın genel amacı; Konya Mevlâna Müzesinde bulunan Mevlevilere atfedilen giysilerin giyim teknikleri açısından incelemek, model ve kesim özelliklerini belirlemektir. Bu amaç kapsamında giysilerde kullanılan renk, kumaş özellikleri, beden, yaka, kol model ve kesim teknikleri incelenmeye çalışılmıştır.

Bu araştırma, mevcut durum ortaya konmaya çalışıldığında tarama (survey) modellenmiş bir araştırmadır. Aynı zamanda literatür taraması yapılmış, konu ile ilgili kaynaklar ve süreli yayınlardan yararlanılmıştır. Araştırmanın evrenini, Konya ili Karatay İlçesi Mevlâna Müzesinde bulunan Mevlevilere atfedilen 1 hizmet tennuresi, 1 sema tennuresi, 1 destegül, 1 hırka, 1 elif-î-şalvar olmak üzere toplam 5 adet giysi ve tennüre ile kullanılan diğer unsurlar oluşturmaktadır.

Mevlevilere atfedilen giysilerin kalıpları giysi üzerinden kalıp elde etme tekniği ile birebir çıkarılmıştır. Birebir kalıpların yayın ve saklama zorluğu nedeni ile araştırmada yer alan giysilerin kalıp çizimleri aslma bağlı kalınarak küçültülmüş, her giysinin fotoğrafları çekilmiştir.

Giysilerin beden model ve kesim tekniğinde: Oyuntulu yakalardan “V” yakanın en çok kullanılan teknik olduğu görülmektedir. Beden kesiminde geniş kesimin daha çok tercih edildiği, bazı giysilerde yan ve omuz dikişi kullanılmadığı, kuplu ve parçalı model ve kesimin uygulandığı anlaşılmaktadır. Giysiler vücut hareketini engellemeyecek biçimde daha çok geniş kesim olarak hazırlanmıştır.

Tennüre ile kullanılan diğer unsurlardan “sikke” bir başlık türüdür. Bir diğer unsur ise tennurenin beline bağlanan “elif-î nemed” adı verilen kuşaktır.

İncelenen giysiler ve diğer unsurlar Mevlevi tarikatı ve dergâh giyimi hakkında önemli özellikler ortaya koymaktadır. Mevlâna Müzesinde bulunan Mevlevi giysilerinden bazıları günümüzde sema ederken kullanılan giysilerdir. Bu açıdan incelenen giysiler mevlevi giyim kuşam örnekleri hakkında bilgi vermeleri bakımından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Mevlevilik, Tennure, Model ve Kesim.

ABSTRACT

The main goal of the study is to examine the clothes attributed to Mevlevi in Rumi Museum (Konya, Turkey) in terms of clothing techniques and to identify its models and the cutting techniques. For this purpose, body, collar, sleeve styles and cutting techniques, and also colors and fabrics features of the clothes are examined.

This is a survey-based research aimed to reveal the current status of aforementioned clothes. In this respect, the related literature is also reviewed.

Subjects of the research are the five clothes attributed to Mevlevi; a server's *tennure* (a sleeveless, wide-skirted dress), a whirler's *tennure*, a *destegül* (a short sleeved vest), a cardigan, an *elif-i şalvar* (a baggy trousers for men) and some other clothing elements used with *tennure* preserved in Rumi Museum, located at Karatay district in Konya-Turkey.

In this study, patterns of the clothes are collected from the originals by the 'making the pattern from clothing itself' method. Because of the difficulty in keeping and publishing the life-size pattern drawings, they are scaled to a smaller size by maintaining the original aspect ratio and each of the clothes is photographed.

It is understood that the most commonly used collar line in the clothes examined is the 'v collar', wide-cutting was mostly preferred for body cuts, some of the clothes are seamless at the shoulders and the sides, coupled and pieced models and cuttings were mainly preferred. Due to its wide cuttings, the clothes seem to be designed not to interrupt body movements. One of the clothing elements used with *tennure* is 'sikke' which is a kind of headgear. Another one is a belt for *tennure* called 'elif-i nemed'.

The clothes and the other clothing elements examined give us some of the important aspects of Mevlevi order and the dressing custom in dervish lodges. Some of the whirling clothing today have the same features with those preserved in Rumi Museum. In this aspect, the clothes examined in this study are important for being the examples of original Mevlevi clothing.

Keywords: Mevlevi Order, Tennure, Model and Cutting.

GİRİŞ

Mevlevilik; “Hz. Mevlâna’nın engin fikirlerini insanların yararına sunmak ve daha geniş kitlelere yaymak amacıyla oğlu Sultan Veled tarafından Mevlâna’nın öğretilerinden şaşmadan, Mevlâna’nın ölümünden sonra onun adına kurulan tarikatın adıdır (Aktaş, 2007, 16).

Babasının izinde ve meşrebinde bir oğul olan Sultan Veled, ömrünü Mevlâna’nın fikirlerini yaşatma hizmetine adanmış, Mevlevilik olarak adlandırılan tarikat, onun zamanında kurulmuş, belli bir sisteme ve disipline kavuşmuştur (Yeniterzi, 2007, 135).

Sultan Veled, tarikatı kurmakla yetinmemiş aynı zamanda açık üslubu ile babasının sözlerini açıklamış, Mevlevi sema’sına ayin şeklindeki düzeni vermiş, ayrıca Mevleviliği yaymak için birçok şehirlere seyahat etmiştir (Lermioğlu, 2002,44).

Mevlevilik; Mevlâna’dan sonra teşkilatlanıp bir tarikat haline gelmiştir. Bundan dolayı Mevlevilikte giyim kuşamın bir düzene girmesi daha sonra olmuştur (Atasoy, 2005, 104).

İlk Mevleviler giyimde kısmi olarak Mevlâna’yı taklit ettikleri gibi Selçuklu giyim tarzını da benimsemişlerdir (Çelebi,1957, 161).

Mevlevilerin en karakteristik giysilerini önce sikke, sonra tennûre denilen elbise ve deriş hırkası oluşturmaktadır (Çelebi,1957, 161). Ancak Konya Mevlâna Müzesinde saklanan, Mevlâna’ya ve oğlu Sultan Veled’e ait olduğu söylenen giysiler, Mevlevilerin son zamanlardaki giysilerinden tamamen farklıdır. Mevlevi ayin ve erkânından her birinin kimler tarafından ve nasıl tespit edildiği tam olarak belli olmadığından, giysilerin de son şeklini ne zaman aldığı bilinmemektedir (Duru, 1952, 151- 152).

Ancak Eski Mevlâna Müzesi Müdürü Mehmet Önder bu konu hakkında; “İlk zamanlarda yalnız hırka ve serpuş (başlık) ile tanınan Mevleviler, XVI. cı yüzyıldan itibaren dışarı, merasim ve ayin için ayrı ayrı giysiler tespit etmişlerdir” şeklinde bilgi vermektedir (1992, 123).

Sezgin; “ İlk zamanlarda hırka ve başlıkla tanınan Mevleviler 15. Yüzyıldan itibaren günlük giyimler, merasim görüşme giyimleri ve ayin sema giyimleri içinde görülmektedir” diyerek Mevlevi giysilerinin 15. Yüzyıldan itibaren sınıflandırılmaya başladığını vurgulamaktadır(1985,429).

Kaynaklarda Mevlevi giysileri hakkında net bir tarihlendirmeye rastlanmazken; Mevlâna zamanında insanlar üstlerinde ne varsa onunla sema ediyorlardı. Sema’nın Pir Adil

Çelebi (864- 1460) zamanında son şeklini aldığı belirtilmektedir. XV. Yüzyıldan itibaren sema günümüzdeki şeklini almış, sema'nın ayin haline dönüşmesi ve belirli kurallara bağlanması ile Mevleviler, giysilerini ayin (sema) ve günlük giysiler olmak üzere ayırmaya başlamışlardır. Bütün bunlara dayanılarak Mevlevi giysilerinin şekillenmesinin semanın kurallara bağlanmasıyla oluştuğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Mevlevi giysisi denilince ilk önce sikke akla gelmektedir. Sikke Mevleviliğin sembolü olmuş bir başlıktır (Top, 2001, 151). Sikkeden başka Mevlevilerin kullandıkları ve ter emici manasına gelen Arakiyye vardır (Çelebi, 1957, 162). Arakiyye geceleri sikkenin yerine giyildiği gibi, henüz sikke giymeye hak kazanmamış dergâh canlarına giydirilirdi (Önder, 1992, 123).

Mevlevilerde çok önemli olan diğer bir giysi de sema yaparken giyilen tennûre'dir. Asıl tennûre içe giyilen kolsuz ve yakasız, göğse kadar önü açık, bel kısmı dar, etek kısmı geniş olan mevsime göre beyaz ve fıstık yeşili renkte bir entaridir. Tennûre'nin bel kısmına tığ bent denilen ince bir kuşak, bunun üstüne de Elifi nemed denilen üç metre uzunluğunda ve yedi sekiz parmak genişliğinde bir kuşak sarılmaktadır. Tennûre yalnız giyilmez, üstüne deste-gül denilen uzun kollu gömlek ile giyilmektedir. Deste-gül tennûre'nin renginde ve boyu bele kadardır. Bir de siyah renkte hizmet tennûresi denilen tennûre vardır ve günlük işlerde giyilmektedir (Çelebi, 1957, 163).

Şeyhler ve dedeler Elifi şalvar denilen yarım ağılı, bol bir pantolon ve yelek yerine de deste-gül, bunun üstüne de yakası haydari ("V" yaka) bir cübbe giyerler, bellerine de Elifi nemed sararlar. Matbah canları dışarı çıkarken tennûre'nin üzerine hırkalarını alırlar ve bazıları göğüslerine, kalplerinin tam üzerine ince ve kısa bir zincire bağlı, fındık büyüklüğünde renkli bir taş asarlar, buna habbe denirdi.

Mevleviler ayak giysisi olarak ökçeli ve ökçesiz mest ve kundura giyerlerdi (Duru, 1952, 150).

Mevlevi Şeyhi (Uzluk, 1957, 112).

Mevlevi Giysilerinin Temel Özellikleri

Mevleviler her toplumda kendilerine karşı hürmet edilecek şekilde temiz ve şık giyinirler, zarif ve kibar bir görüntü sergilerler, halleri ve tavırları ile hemen fark edilirlerdi. Mevlevilerde iç ve dış giysilerinin hiç birinde ilik-düğme olmaz, kapanacak yerler aynı kumaştan yapılan karşılıklı bağcıklar ile birbirine bağlanırdı (Top, 2001, 151).

İlik, yaka ve düğme, bir bağlanma ifadesinin ve dünya muhabbetinin işareti olarak kabul edildiği için kullanılmazdı. Çünkü Mevlevi'nin giysisi kefeni, mezar taşını ve mezarı hatırlatmakta, dikiş ise zorunluluktan kullanılmaktadır (Özönder, 2006, 14).

Mevlevi Giysilerinin Sınıflandırılması

Mevlevi giysilerini; tören (ayin) giysileri ve günlük giysiler olarak sınıflandırmak mümkündür:

Tören (ayin) giysileri;

1. Sema tennûresi
2. Deste- Gül
3. Elif-i Nemed
4. Tören Hırkası
5. Sikke

Günlük Giysiler;

1. Hizmet Tennûresi
2. Kuşak
3. Destegül
4. Elif-i Şalvar
5. Hırka

Mevlana Müzesinde Mevlevilere Atfedilen Giysilerin Kumaş, Renk, Model Ve Kesim Teknikleri

Semâ Tennûresi

Sema tennûresi; Sema yapmaya hak kazanmış dervişin özel izinle giymeye başladığı, Sema törenlerinde giydiği tennûredir (Özönder, 2006, 44).

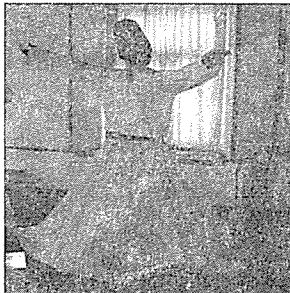
Sema tennûresi şöyle de tanımlanabilir; “V” yakalı, kolsuz, bele kadar vücuda oturan, etek ucu çok geniş, boyu ayak bileğinden aşağıda, genellikle beyaz renkte, semazenler tarafından giyilen elbise (entari) (Aktaş, 2007, 24).

Tennûre eskiden pamuklu kumaştan yapılırken, günümüzde daha ince sentetik karışımli kumaşlardan hazırlanmaktadır. Bu tennûre'nin ağırlığını yarı yarıya azaltmıştır. Tennûrenin hafif olması kolay dönmeyi sağladığından semazenlerce tercih edilmektedir (Yöndemli, 1997, 48).

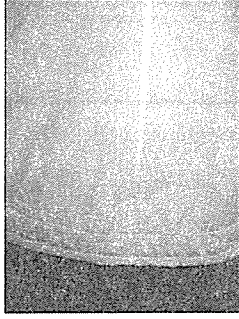
Sema tennûresinde daha çok beyaz renk tercih edilirken, yeşil, kırmızı (al), pembe ve mavi renkte olanları da vardır. (Duru, 2007, 126).

Mevlana Müzesinde İncelenen sema tennûresinde; beyaz renkte alpaka kumaş kullanılmıştır. Giysinin model ve kesiminde “V” yaka, sıfır kollu (kolsuz), ön ve arka bedende, kol altından başlayan ön ve arka ortasına paralel etek ucuna kadar düz inen kuplu kesim uygulanmıştır.

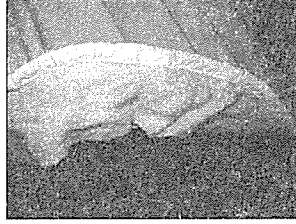
Ön ve arka ortası kumaş katı olarak kesilmiş ve omuz dikişsiz tasarlanmıştır. Ön ve arka beden yan parça etek ucuna doğru çok açılımlı, yan dikişli, etek ucunda üçgen ekli olarak düşünülmüştür. Giysinin bedeni normal genişlikte, etek ucu çok açılımlı ve boyu bilek hizasının biraz altında olarak uygulanmıştır. Giysinin etek ucuna 10 cm genişliğinde keçe geçirilmiştir. Bu keçe sema sırasında eteğin rüzgârla dolarak açılmasını sağlamakta, denge ve ahengin oluşmasına yardım etmektedir (Özönder, 2006, 44).

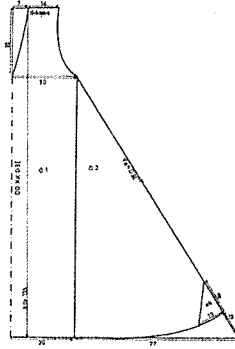
Fotoğraf 1: Mevlâna Müzesi'nden Sema Tennuresi (Aktaş 2007:66).

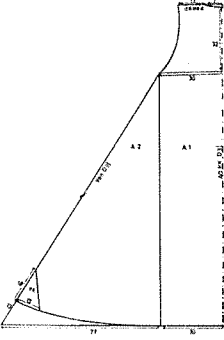
Fotoğraf 2: Mevlâna Müzesi'nden Sema Tennuresi'nin Etek Ucu Detayı (Aktaş, 2007: 67).

Fotoğraf 3: Mevlâna Müzesi'nden Sema Tennuresi'nin Etek Ucu İç Detayı (Aktaş, 2007: 67).

Çizim 1: Sema Tennuresinin Ön Beden Kalıp Çizimi (Aktaş, 2007: 68-69).

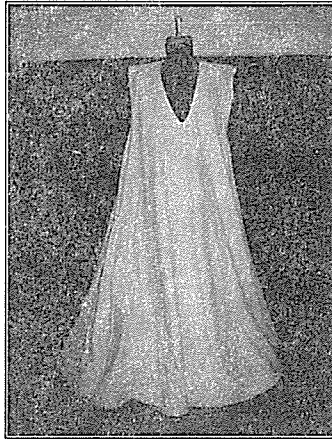

Çizim 2: Sema Tennuresinin Arka Beden Kalıp Çizimi (Aktaş, 2007: 68-69).

Tennûre'nin açılması kalıp, kesim ve dikimiyle yakından ilgilidir. Tennûredeki kesim-dikim farkı veya uzunluk kısalık gibi durumlar, birkaç santimetre dahi olsa, sernazenin yalpalamasına sebep olmaktadır (Yöndemli, 1997,47- 48).

Makbul olan sema, dönerken fazla hızlanmadan eteğin üç pilili şekil alması ile yapılan sema'dır (Top, 2001, 154).

Hızlı dönüşlerde sahan kapağı gibi açılan tennûre'nin eteklerinin şemsiye gibi açılmasına "tennûre açmak" (tennûre-güşa), tennûrenin üstüne deste-gül giyilmezse "dal tennûre" denilmektedir. (Çıpan, 2002, 178).

Fotoğraf 4: Dal tennûre (Aktaş, 2007, 29).

(Nadir Karnbüyük'e ait)

Deste-gül (Gömlek)

“Deste-gül” , taze, güzel görünüşlü ilkbahar güllerinden oluşan demet anlamına gelmektedir (El – İstanbul, 2002,129). Tennûre'nin üstüne giyilen, yakasız, kolları bedenden düz çıkan dar ve uzun, boyu bele kadar gelen bir gömlektir(Yağmur, 2005, 391).

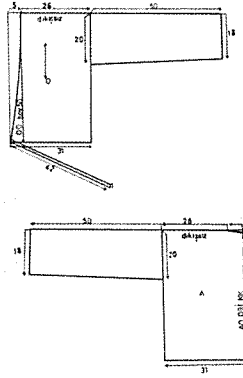
Deste-gül şöyle de ifade edilebilir; “V” yakalı, uzun takma kolları, beden genişliğinde, kuruvaze kapanmalı, kapanması sağ kapanma payının etek ucuna dikilen 1cm genişliğinde bağcığın Elifi nemed'in (kuşak) içine yerleştirilerek sağlanan, sol kapanma payı serbest kalan, boyu bel hizasında gömlektir (Aktaş, 2007: 31).

Fotoğraf 5: Mevlâna Müzesi'nden Deste-gül (Gömlek) (Aktaş2007:74).

Mevlana Müzesinde İncelenen Deste-gül, beyaz renkte alpaka kumaştan dikilmiştir. Kuruvaze kapamalı düşünülen giysinin yakası kapanma sağlandığında “V” yaka oluşturacak şekilde tasarlanmıştır. Giyside takma kimono kol uygulanmış, normal genişlikte ve kol ağzına doğru hafif daralan uzun kol düşünülmüştür.

Ön ve arka bedende, kol altından aşağıya doğru düz inen yan dikişli kesim uygulanmıştır. Arka beden kumaş katı olarak tasarlanmış, ön ve arka beden beraber kesilmiş ve omuz dikişi uygulanmamıştır. Giysinin bedeni normal genişlikte, etek ucu beden genişliğinde, boy bel hizasında tasarlanmıştır. Kapanma sol beden beden sağ beden üzerine kapanarak ve sağ beden etek ucundaki bağ ile sağlanmıştır.

Çizim 3: Deste-gül (Gömlek) Ön ve Arka Beden Kalıp Çizimi (Aktaş, 2007: 75).

Tören Hırkası

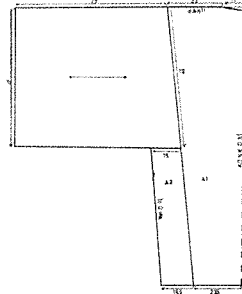
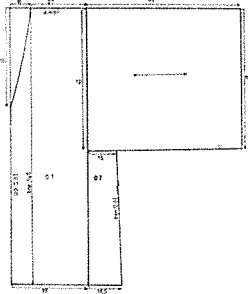
Tören hırkası anlamında “resm” hırkası da denen bu üst giyim, kolları yetmiş santimetre genişlikte ve bir metreyi geçen uzunlukta, önü açık ve yakasız bir giysidir (w.w.w.semazen.com.13.04.2012).

Tören hırkası, şöyle de tanımlanabilir; “V” yakanın ön ortası ile birleşen yeri kavisli, ön ortası açık, bedeni geniş, kuptan çıkan çok geniş kimono kollu, boyu ayak bileğinden aşağıda ve genellikle siyah renkte dikilen tören giysisidir(Aktaş,2007,33).

Mevlana Müzesinde İncelenen Hırkada siyah renkte alpaka kumaş kullanılmıştır. Giysinin yaka kesiminde “V” yaka düşünülmüştür. Kuptan çıkan çok geniş, düşük takılmış kimono kol tasarlanmış ve kol ağzına doğru 2cm daralarak gelen uzun kol uygulanmıştır. Ön bedene, omuz genişliğinden başlayan etek ucuna kadar düz inen, ön ortasına paralel kuplu kesim kullanılmıştır. Arka bedende de aynı yerden başlayan etek ucunda arka ortasına doğru yaklaşan eğimli kup kesimi tasarlanmıştır. Kol altından başlayan, kuplar ile birleşen, yan parça düşünülmüş ve yan parçanın yanı dikişsiz olarak kesilmiştir. Omuzlara dikişli kesim uygulanmış, giysinin boyu bilek hizasında etek ucuna doğru hafif açılımlı ve bedeni çok geniş olarak tasarlanmıştır.

Fotoğraf 6: Mevlâna Müzesi'nden Tören Hırkası (Aktaş,2007,54).

Çizim 4: Tören Hırkası Ön ve Arka Beden Kalıp Çizimi (Aktaş, 2007: 55- 56).

Mevlevilikte “hırka” tören ile giydirilmektedir. “ Hırka giydirme” adı verilen bu törende, hücre çilesini tamamlayan derviş hizmet süresi bittiğinde şeyh’e biat etmekte ve şeyh tarafından dua ve törenle hırkası giydirilmektedir. Gündelik sıradan hayatın ilerisine adım attıracak bir gücün sembolü olan hırka, nefisle yapılacak mücadelede sırta alınan zırh görevi görmektedir (Çıpan, 2002, 170).

Bu özel giysiyi dervişler, kollarını giymeden omuzlarına almakta, önünü içerden tutup kavuşturarak bir cübbe gibi bürünmektedirler. Kolların giyilmemesi bir gelenektir. Ancak, namazlarda, bayramlarda ve törenlerde giyilmesi gerekmektedir. Bu gelenek dervişler için geçerlidir, Şeyh efendiler hırkalarının kollarını her zaman giymektedirler. Hırka giyildiği zaman, başta sikke'nin mutlaka bulunması gerekmektedir (Özönder, 2006, 33-34).

Mevlevi'nin hırkası mezar'ı, tennüresi kefen'i, sikkesi de mezar taşıni sembolize etmektedir. Hırkayı sema yaparken çıkarmak, dünyadan bütün dünyevi işlerden soyunmak demektir (İnançer, 2006, 39).

Dervişlerin; bir de dışarı hırkası vardır. Yakasız, kolları genişçe ve düzdür. Resmi görevde olunmadığı zaman ve dışarı çıkarken giyilmektedir (Özönder, 2006, 34).

Dervişlerin dışarı hırkası; entari üzerine giyilir ve boyu uzundur. Astar ile kumaş arasına pamuk döşenerek dikilmektedir (Oral, 1962, 17).

Dışarı Hırkası, şöyle de ifade edilebilir; dış giyim üzerine giyilen, ön ortası açık veya kapanmalı, uzun kollu, oyuntulu yaka ya da takma yakalı, astar ile kumaş arasına pamuk yerleştirilerek kapitone (yorganlama) yapılan, boyu diz altı ve bilek arasında değişen uzunluklarda üst giysidir. Daha çok Mevlevi dedeleri tarafından giyilen bu hırkalar soğuk havalar için tercih edilmektedir.

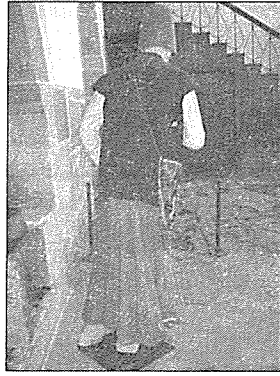
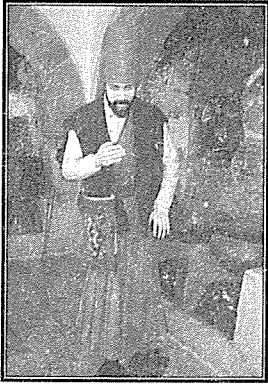
Hizmet Tennüresi

Dergâh hizmeti ile görevli canların, çile yapanların ve pazarcı dedelerin giymek zorunda oldukları tennüredir (Önder, 1992, 126).

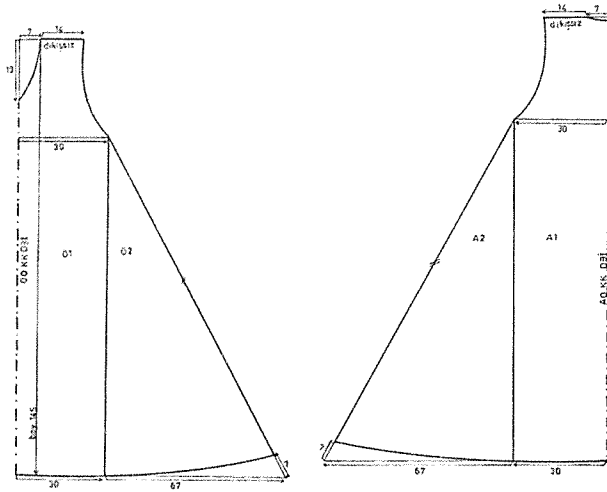
Yalnız iç hizmetler sırasında matbah canları tarafından giyilmektedir. Canlar dışarı çıkacakları zaman üzerlerine deste-gül almakta, bellerine de hizmete soyunmuş olduklarını göstermek için pazarcı maşası denilen bir maşa sokmaktadırlar (Top, 2001,153).

Hizmet tennüresi şöyle de tanımlanabilir; “V” yakalı, kolsuz, bele kadar vücuda oturan, etek ucu geniş, boyu baldır ile ayak bileği arasında, genellikle koyu renkte, hizmet ederken matbah canları tarafından giyilen elbise (entari) (Aktaş,2007,30).

Mevlana Müzesinde İncelenen hizmet tennuresinde; pamuklu, yeşil renk kumaş kullanılmıştır. Giysinin model ve kesiminde; “V” yaka, sıfır kol (kolsuz), ön ve arka bedende, kol altından başlayan ön ve arka ortasına paralel etek ucuna kadar düz inen kuplu kesim uygulanmıştır. Ön ve arka ortası kumaş katı olarak tasarlanmış omuz dikişi uygulanmamıştır. Ön ve arka beden yan parça etek ucuna doğru çok açılımlı, yan dikişli düşünülmüş, giysinin bedeni normal genişlikte, etek ucuna doğru çok açılımlı ve boyu baldır ile bilek arasında olarak tasarlanmıştır. Etek ucuna 3cm genişliğinde keçe geçirilmiştir.

Fotoğraf 7: Mevlâna Müzesi'nden Hizmet Tennüresi, Haydariye'lerin kullandıkları yelek ve pazarcı maşası (Aktaş, 2007:79).

Çizim 5: Hizmet Tennuresi Ön ve Arka Beden Kalıp Çizimi (Aktaş, 2007: 82- 83).

Elif-i-Şalvar

Türklerde “üm” adı verilen şalvar üst kısmı bol, büzgülü, paçaları ayrı ve genişçe dikilmiş giysi olarak tanımlanmaktadır (Süslü, 1989, 163).

Mevlevilerin giydiği şalvarlar zamanın giyiminden farklı olmamakla beraber, yarım ağı, dar paçalı ve siyah renk kumaştan yapılanlar daha çok tercih edilmektedir. (Önder, 1992, 128).

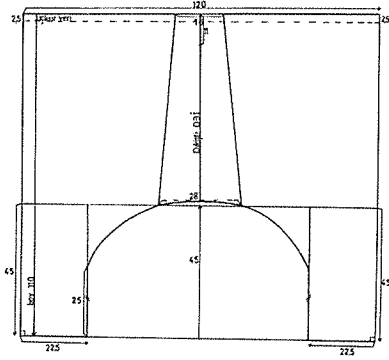
Elif-i Şalvar ise, üst kısmı pantolondan genişçe, asıl şalvardan dar olup ağ kısmı da tamamen derli topludur (Cremers,1976,7654).

Elif-i Şalvar, şöyle de ifade edilebilir; geniş kesimli, paçası dar, ağ dizin biraz aşağısında, beli uçkur ile büzülen, boyu ayak bileğinde, genellikle siyah renkte giysidir (Aktaş, 2007:35).

Fotoğraf 8: Mevlâna Müzesi'nden Elif-i Şalvar (Aktaş,2007,36).

Mevlana Müzesinde İncelenen şalvarda siyah renkte alpaka kumaş kullanılmıştır. Giysinin model ve kesimi; beli oldukça geniş, ön ortası dikişli, belden başlayan ağa doğru genişleyen eğimli kuplu (ekli), ağ dizin biraz aşağısında, paçalara dar kesim uygulanmış ve giysinin boyu bilek hizasında düşünülmüştür.

Çizim 6: Elif-i Şalvar Kalıp Çizimi (Aktaş,2007,62).

Şeyhler ve dedeler elif-i şalvar giydikleri halde, matbah canları şalvar giymezlerdi (Duru, 1952, 150). Rahat ve kullanışlı olduğu için Mevlevilerce tercih edilen şalvar günümüze kadar kullanılmış ve hala kullanılmaktadır.

Tennûre İle Kullanılan Diğer Unsurlar

Elif-î Nemed

Şalvarın, tennûrenin üzerinden bele kuşatılan bir tür kemerdir. (Özönder, 2006,39). Ucu sivri ve uzun olduğu için arap harfinden elife benzetilmiştir (Çıpan,2002,170). Tennûrenin bel kısmına önce tığ bend denilen ince bir kuşak, bunun üstüne de Elif-î Nemed denilen üç metre uzunluğunda kuşak bağlanmaktadır (Çelebi, 1957, 163).

Elif-î Nemed 8-10 cm genişliğinde ince keçe veya kalın kumaştan kesilerek üzerine ince bir kumaş geçirilerek yapılmaktadır (Önder, 1957, 12). Günümüzde ise keçe yerine elyaf kullanılmakta, üzeri de siyah renk kumaş ile kaplanmaktadır. Eskiden renkli şal kumaştan yapılan kuşak yaklaşık 2 metre uzunluğundadır (Karnıbüyük, 14/ 02/ 2007 tarihli görüşme) (Aktaş,2007, 43).

Mevlana Müzesinde İncelenen tennurenin belinde renkli şal kumaştan Elif-î Nemed kullanıldığı görülmektedir.

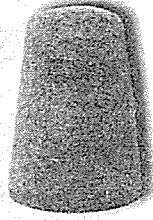

Fotoğraf 9: Elif-i Nemed (Aktaş,2007,43).

Sikke

Mevlevi dervişlerinin giydiği devett y  renğinde keçe k lahmın adıdır (Koçu, 1969, 205).

Sikke, Şöyle de tanımlanabilir; açık kahverengi tonlarında, keçeden yekpare olarak yapılan, 40 ile 50 cm. boyunda, baŐ çevresinden yukarı doğru hafif daralan, Mevlevilerce giymeye hak kazanan kiŐilerin giyebileceği başlık.

Sikke (Dal Sikke)

( z nder, 2006, 17).

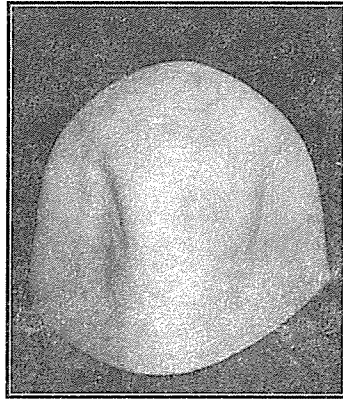
Damga, alamet anlamına gelen “sikke” Mevlâna yolunda olmanın, Mevlâna’ya mensup bulunmanın göstergesi olduğu için “Mevlevi külahı” olarak anılmaktadır (Gölpınarlı, 2006, 52).

 zerine, destar denilen herhangi bir sargı sarılmamıŐ, yalın haldeki sikkelere “ dal sikke” adı verilmektedir. Bunu daha çok Mevleviliėe ilgi, sevgi ve yakınlık duyan veya henüz dede olmamıŐ dervişler giymektedirler ( z nder, 2006, 18). Ancak günümüzde destar sarılmamıŐ dal sikkelere kısaca sikke denilmektedir.

Konya Mevlâna Müzesinde Mevlâna'nın ve Mevlevî mezarlarının başuçlarındaki sikkeler sivri ve koniye yakın bir şekilde olduğu halde, son zamanlarda yapılan ve giyilen sikkeler silindirik şeklindedir. Önceleri tek kat keçeden yapılırken, sonraları iç içe iki kat keçeden yapılmaya başlamıştır. 40 -50 cm. uzunluğunda, çapları 16-20 cm. ağırlıkları 150-250 gram'dır. Koyu veya açık kahverengi, sarımtırak veya beyaz renkli tiftik ve deve yünü keçelerden özel tezgâhlarda yapılmaktadır (Önder, 1957, 8).

Arakkiye

Yün veya tiftikten dögülerek yapılmış ince keçe kumaş anlamındaki arakkiye Mevlevilerce bir başlık türüdür (Arseven, 1950, 94). Ter emen anlamına da gelen bu kelime, beyaz ve dövme yünden yapılmış, sikke kadar uzun olmayan bir başlıktır. Semaya başlamamış matbah canları, çocuklar ve kadınlar arakkiye giyerlerdi (Gölpınarlı, 1963, 427). Ayrıca Mevlevî dervişleri gece yatarken de arakkiye giyerlerdi. Mevlâna müzesinde, Mevlâna'ya ait olduğu kaydedilen, devetüyü keçeden yapılmış bir adet arakkiye vardır (Önder,1974,8).

Fotoğraf 10: Mevlâna Müzesi'nden Mevlâna'ya atfedilen arakkiye (Aktaş,2007,50).

Papuçlar

Mevlevilerde papuçlar ayrı bir özellik göstermez. Zamanın ayak giysisine göre potin, lapçin, mest ve iskarpin giymişlerdir (Önder, 1957, 14). Ayak giysisinde önceleri sarı renk tercih edilmiş ancak diğer renkler de kullanılmıştır(Özönder, 2006, 51).

“Mevleviler Kırmızı papuçlarını çıkarırlar, toprak zemindeki ince örtü üzerinde, çıplak ayakla sema ederlerdi“ (Hamdi Bey, 1873, 27). Bu ifadende anlaşılacağı üzere Mevleviler değişik renkte papuç giymişler ve çıplak ayakla sema etmişlerdir. Mevlâna'nın torunlarından Celalettin çelebi de “sema çıplak ayakla yapılırdı” demiştir. Sonraları beyaz renk yün çorapla ve 1960'lı yıllardan sonra ise çorap mest ile sema edilmeye başlanmıştır (Erol, 1996,129).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Mevlana Müzesinde Araştırma kapsamında İncelenen Mevlevilere ait 5 adet giyside daha çok alpaka kumaş kullanıldığı anlaşılmaktadır. Alpaka, 20. Yüzyılın ikinci yarısında üretilmeye başlanan bir kumaştır. Bu durum günümüzde sentetik elyafı kumaşların kullanımının artması ve alpakanın kullanışlı olması ile açıklanabilir. Ekonomik ve az buruşan bir kumaş olmasından dolayı da günümüzde Mevlevilerce tercih edilen kumaş türüdür. Hizmet tennuresinde ise pamuklu kumaş tercih edildiği inceleme sonucunda anlaşılmaktadır. Kumaş tercihi hizmet eden dervişin giysi rahatlığı düşünülerek yapılmış olabilir.

Mevlevilere ait giysilerde astar kullanılmadığı görülmektedir. Astar kullanılmaması, sema ederken kullanım kolaylığı sağlaması, hizmet ederken ise giysinin çok kirlenip sık yıkanması ve çabuk kurumasının gerekliliği nedenlerinden kaynaklanıyor olabilir.

Mevlevilere ait giysilerde ilik düğme kullanılmadığı görülmektedir. Özönder; İlik, ve düğmenin, bir bağlanma ifadesinin ve dünya muhabbetinin işareti olarak kabul edildiği için kullanılmadığını belirtmektedir (2006, 14).

İncelenen giysilerde beyaz, yeşil, siyah renkler tercih edildiği görülmektedir. Mevlevilikte sadelik esas alındığından bu renkler tercih edilmiş olabilir.

Mevlevi giysilerinin model ve kesim tekniklerinde ise giysi cinsine göre şu özellikler uygulanmıştır. Sema ve hizmet tennurelerinde; kol altlarından etek ucuna doğru düz inen kuplu ve yan dikişsiz model ve kesim tekniği uygulandığı ortaya çıkmaktadır. Deste-gülde ise düz beden kesimi uygulandığı görülmektedir. Tören Hırkasının bedeni çok geniş, ön beden omuz genişliğinde düz inen kuplu arka beden etek ucuna doğru eğimli kuplu ve yan dikişsiz model ve kesim tekniği uygulandığı görülmektedir. Farklı özellik olarak Mevlevi hırkasının arka bedeninde eğimli kup kullanılması kumaşın yeterli olmaması ile ilgili olabilir.

İncelenen giysilerin omuz kesiminde; dikişsiz omuz kesim tekniği en çok uygulanan kesim tekniğidir. Dikişli omuz kesiminin tören hırkasında uygulandığı görülmektedir. Omuz kesiminde dikişsiz kesim tekniğinin giysilerde ortak özellik olarak kullanılması, uygulanan kol kesimi ile ilgili olabileceği gibi kesimde kolaylık sağlaması ve kumaşın ekonomik kullanılması da düşünülmüş olabilir.

Mevlevilere ait giysilerden tennûre ve hizmet tennûresinde etek ucu çok açılımlı model ve kesim uygulanmıştır. Sema da kullanılan tennûrenin şemsiye gibi açılması esas olduğundan bu kesim tercih edilmiş olabilir. Hizmet tennûresinin etek ucunun ise sema tennûresinden daha az açılımlı tasarlandığı ortaya çıkmaktadır. Hizmet sırasında hareket rahatlığı düşünülerek bu kesimin uygulandığı düşünülebilir. Tennûre üzerine giyilen deste-gül, beden genişliğinde düşünülmüştür. Bunun nedeni giysi boyu ile ilgili olabileceği gibi geniş etekli bir giysi üzerine giyileceği için estetik bir görünüm sağlanması düşünülmüş olabilir.

Mevlevilere ait giysilerde genel olarak uzun boy tercih edildiği görülmektedir. Günlük giysi olarak kullanılan hizmet tennûresi boyunun baldır ile ayak bileği arasında, sema tennûresinin ise ayak bileğinden biraz aşağıda olduğu görülmektedir. Hizmet tennûresinin günlük işlerde giyilmesi nedeni ile boyunun daha kısa, sema tennûresinin ise dönerken bacakların görünmemesi amacıyla daha uzun düşünülmüş olabilir. Deste-gül de boy bel hizasında, Elif-i şalvarda bilekte tasarlanmıştır.

Giysi cinslerine göre farklı boyların uygulandığı, inceleme sonucunda anlaşılmaktadır. Her giysi cinsinin farklı amaçla kullanılması giysilerde boy çeşitliğine sebep olmuş olabilir.

Mevlevilere ait giysilerde oyuntulu yakalardan “V” yakanın tercih edildiği anlaşılmaktadır. Mevlevilerin sade giyinmekten hoşlanmaları ve “V” yakanın kullanım kolaylığı bu yakanın tercihinde etkili olmuş olabilir.

İncelenen giysilerden tennûre ve hizmet tennûresinde kolsuz, model ve kesim tekniği uygulandığı, deste-gülde takma kimono kol uygulanmış, normal genişlikte ve kol ağzına doğru hafif daralan uzun kol düşünülmüştür.

Tören hırkasında ise kuptan çıkan çok geniş, düşük takılmış kimono kol tasarlanmış ve kol ağzına doğru 2cm daralarak gelen uzun kol uygulanmıştır. Hırkanın üst giysi olması nedeni ile uzun kol tercih edilmiş olabilir.

Kapanmasız model ve kesimin daha çok hırkalarda ve Mevlevilere ait sema ve hizmet tennuresinde uygulandığı anlaşılmaktadır. Deste-gülde ise sol beden beden sağ beden üzerine kapanarak ve sağ beden etek ucundaki bağ ile kapanma sağlanmıştır. Deste-gülde bu uygulama sema esnasında ön ortasının açılmasını önlemek amaçlı olabilir.

Diğer giysi cinslerinden vücudun alt kısmına giyilmesinden dolayı farklılık gösteren Elif-i şalvarın model ve kesiminde beli oldukça geniş, ön ortası dikişli, belden başlayan ağa doğru genişleyen eğimli kuplu (ekli), ağı dizin biraz aşağısında, paçalara dar kesim uygulanmış ve giysinin boyu bilek hizasında düşünülmüştür.

Mevlâna'nın ölümünden sonra, oğlu Sultan Veled, Çelebi Hüsameddin ve Ulu Arif Çelebilerin azimli çalışmaları ile bir tarikat olarak gelişen ve yayılan Mevlevilik zaman geçtikçe giyim-kuşamda da yenilik yapmış; diğer meslek ve tarikatlardan ayrı, fakat onların da etkisi altında kalarak özel bir giyim şekli ortaya koymuştur (Önder, 1957, 7-8).

Anadolu Selçuklu dönemi, Mevlananın giyimi ve sonraki dönem giysilerinden izler taşıdığı anlaşılan mevlevi giysileri bu açıdan önem arz etmektedir. Mevlâna Müzesinde bulunan Mevlevi giysilerinden bazıları günümüzde sema ederken kullanılan giysilerdir. Zamanla yok olmakla karşı karşıya olan kültür mirası bu giysiler; belgelenmeli, günümüz kuşağı ve gelecek kuşaklara tanıtılmalı, onların yararlanabileceği bir kaynak oluşturulmalıdır.

KAYNAKÇA

Aktaş, Arife (2007), "Mevlâna Müzesinde Bulunan Mevlevi Giysilerinin ve Mevlâna'ya Atfedilen Giysilerin Giyim Sanat Dalı Açısından İncelenmesi" **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, s. 16, Konya.

Atasoy, Nurhan, **Derviş Çeyizi Türkiye'de Tarikat Giyim Kuşam Tarihi**, Ankara: 2005.

Arseven, Celal, Esad, **Sanat Ansiklopedisi**, İstanbul: 1950.

Bey, Osman Hamdi, Mariede Launay, **1873 Yılında Türkiye'de Halk Giysileri Elbise-i Osmaniyye**, Çeviren: Erol Üyepazarcı, İstanbul: 1873.

Cremers, Wolfgang İbrahim, **Türk Folklor Araştırmaları**, Sayı:322, Cilt: 16, İstanbul: 1976.

Çelebi, Asaf, Halet, **Mevlâna ve Mevlevilik**, İstanbul: 1957.

Çıpan, Mustafa, “Mevlevilik Terimleri”, **Konya’dan Dünya’ya Mevlâna ve Mevlevilik**, Konya: 2002.

Duru, Muhittin Celal, **Tarihi Simalardan Mevlevi**, İstanbul: 1952.

Duru, Necip, Fazıl, “Şair Muhayyilesinde Mevlevi Kisvesi”, **Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi**, Mevlâna Özel Sayısı, Sayı: 3, Konya: 2007.

Erol, Erdoğan, “Mevlevilikte Çorap Mest” **Selçuk Üniversitesi 8. Milli Mevlâna Kongresi**, 6-7 Mayıs, Konya: 1996.

Gölpınarlı, Abdülbâki, **Mevlevi Adâb ve Erkânı**, İstanbul: 2006.

Gölpınarlı, Abdülbâki, **Mevlevi, Adâb ve Erkânı**, İstanbul: 1963.

Lermioğlu, Ayten, “Mevlâna’nın Çevresindeki Şahsiyetler”, **Konya’dan Dünya’ya Mevlâna ve Mevlevilik**, Konya: 2002.

Koçu, Reşat, Ekrem, **Türk Giyim Kuşam ve Süsleme Sözlüğü**, Ankara: 1969.

Oral, M. Zeki, “Selçukilerde Giyim Eşyası”, **Türk Etnografya Dergisi**, Ankara: 1962.

Önder, Mehmet, “Mevlâna’nın Giyim Şekli Ve Elbiseleri” **İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı: III – IV, Ankara: 1957.

Önder, Mehmet, “Mevlâna’nın ve Mevlevilerin Kıyafeti”, **Anıt, Tarih, Folklor ve Arkeoloji Mecmuası**, Nisan, Sayı: 20-21, Cilt: 2, Konya: 1957.

Önder, Mehmet, “Mevlâna Müzesinde Bulanan Mevlâna’nın Elbiseleri Üzerine Bir Araştırma”, **Türk Etnografya Dergisi**, Cilt: 3, Ankara: 1974.

Önder, Mehmet, **Yüz Yıllar Boyunca Mevlevilik**, Ankara: 1992.

Özönder, Hasan, **Tarihi Boyunca Mevlevi Kıyafetleri ve Sembolik Anlamları**, Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayını, Konya: 2006.

Sezgin, “Mualla, Mevlâna’nın ve Mevlevilerin Giysilerinin Modernizasyonu” **Selçuk Üniversitesi 1. Milli Mevlâna Kongresi**, Selçuklu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 3-4 Mayıs, Konya: 1985.

Top, Hüseyin, **Mevlevi Usul ve Adabı**, İstanbul: 2001.

Uzluk, Şahabettin, **Mevlevilikte Resim Resimde Mevleviler**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara: 1957.

Uzluk, Şahabettin, **Mevlâna’nın Ressamları**, Ankara: Tarihsiz.

Yağmur, Sinan, **Tennûre ve Ateş**, Konya: 2005.

Yeniterzi, Emine, **Sevginin Evrensel Mühendisi Mevlâna**, Konya: 2007.

Yöndemli, Fuat, **Mevlevilikte Sema Eğitimi**, Ankara: 1997.

w.w.semazen.com, 13.04.2012.

Kaynak Kişi Künyesi:

Adı – Soyadı: Nadir Karnıbüyük.

Doğum Yeri : Konya.

Doğum Tarihi: 1958.

Öğrenim Durumu: Lise Mezunu.

Mesleği : Ticaretle uğraşmakta.

Mevlevilik ile ilgisi: Postnişin (Postta oturan makam sahibi olan şeyh).

Açık Adresi : Furkan Dede Cad. Furkan Apt. Kat:4 No:8 Meram / Konya.